

Wawrzyniec Czubak¹, Paweł Krysztofiak², Norbert Szalaty³

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Wydział Ekonomiczno-Społeczny

¹e-mail: czubak@up.poznan.pl

²kryszpaw@up.poznan.pl

³e-mail: norbert.szalaty@up.poznan.pl

Relacja podatków i dopłat bezpośrednich w indywidualnych gospodarstwach rolnych w Polsce w latach 2004–2013 według danych FADN

Kody JEL: Q12, Q14

Słowa kluczowe: podatki gospodarstw rolnych, dopłaty bezpośrednie, finanse gospodarstw rolnych, rachunkowość rolna, rolnictwo w Polsce

Streszczenie. Realizacja krajowej i unijnej polityki rolnej, której przykładem mechanizmów są podatki i dopłaty bezpośrednie, jest niezwykle ważna z punktu widzenia funkcjonowania polskiego rolnictwa i jego konkurencyjności. Dopłaty bezpośrednie tworzą coraz większą część dochodów gospodarstw rolnych i w dużej mierze współuczestniczą w finansowaniu wydatków modernizacyjnych. Z drugiej strony obciążenia w formie podatków są diametralnie mniejsze i mniej znaczące. Dlatego też głównym celem artykułu jest wskazanie relacji, które zachodzą pomiędzy otrzymywanymi dopłatami bezpośrednimi a podatkami w indywidualnych gospodarstwach rolnych oraz określenie udziału obciążeń finansowych w całkowitych kosztach związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego.

Wprowadzenie

Rolnictwo jako jeden z działów gospodarki narodowej odznacza się cechami, które w każdym niemal ustroju społeczno-ekonomiczny i bez względu na osiągnięty przez państwo poziom rozwoju gospodarczego sprawiają, że znajduje się ono w roli słabszego partnera uczestniczącego w rozbudowanym łańcuchu żywnościowym oraz w grze rynkowej. Czynniki, które je odróżniają, są przede wszystkim elementy związane ze

specyfiką biologicznego charakteru wytwarzania w rolnictwie, procesem decyzyjnym oraz funkcjami, jakie realizują indywidualne gospodarstwa rolne. Te wyróżniki to na przykład sezonowość, duże ryzyko produkcyjne i ekonomiczne, rozproszenie gospodarstw, mała wiarygodność finansowa i wynikające z tego ograniczenia w dostępie do kapitału zewnętrznego. Rzutuje to w dużej mierze na wolniejszy rozwój tej gałęzi gospodarki i swoiste nienadążanie za rozwojem przemysłu czy usług (Czyżewski, Henisz-Matuszczak, 2006, s. 20–21). Jednocześnie rolnictwo pełni funkcje strategiczne w dostawach dóbr podstawowych, niezbędnych w funkcjonowaniu gospodarki. Ponadto zakres funkcji pozażywnościowych jest coraz szerszy. Te czynniki w pewien sposób uzasadniają konieczność prowadzenia polityki rolnej. Jest to także zgodne z celami, jakie przyświecają Wspólnej Polityce Rolnej (WPR), i postanowieniami Traktatu rzymskiego, który w art. 39 stwierdza, że należy dążyć do „zapewnienia odpowiedniego poziomu życia ludności wiejskiej, zwłaszcza przez podniesienie indywidualnego dochodu osób pracujących w rolnictwie” (Kiryłuk-Dryjska, Bear-Nawrocka, 2014, s. 125). Osiągnięcie tego celu będzie możliwe poprzez „zwiększenie wydajności rolnictwa przez wspieranie postępu technicznego, racjonalny rozwój produkcji rolnej, jak również optymalne wykorzystanie czynników produkcji, zwłaszcza siły roboczej” (Traktaty rzymskie, 1957).

Formy podejmowanej interwencji mogą być różnorodne, zmieniające się w zależności od sytuacji wewnętrznej, globalnego otoczenia rynkowego czy zdolności budżetów do finansowania wydatków na rolnictwo. Interwencjonizm, jaki państwo stosuje w rolnictwie, ma bowiem wpływać na korygowanie zawodności funkcjonowania mechanizmu rynkowego. Finansowe wsparcie indywidualnych gospodarstw rolnych w ramach WPR odbywa się głównie poprzez system dopłat bezpośrednich, które mają charakter transferów przekazywanych od podatnika bezpośredniego do podmiotu zajmującego się produkcją rolniczą (Krzyżanowski, 2009, s. 83). Z drugiej zaś strony rolnictwo obciążone jest podatkami, które zasilają budżet. Zatem są to przepływy między budżetem państwa a rolnikiem skierowane wektorowo przeciwnie. W związku z tym celem artykułu było zbadanie relacji pomiędzy wartością dopłat bezpośrednich, które otrzymywane są przez indywidualne gospodarstwa rolne a płatnościami, jakie przekazują one do budżetu państwa w postaci podatków. Badanie miało przede wszystkim ukazać dysproporcje, które występują pomiędzy tymi transferami, oraz przedstawić ocenę ich wpływu na sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych.

1. Metody badań

Badanie dotyczyło przedstawienia relacji podatków i płatności bezpośrednich w indywidualnych gospodarstwach rolnych w Polsce. Analizie poddana została wartość dopłat bezpośrednich przypadających na 1 ha użytków rolnych i podatków, relacja dopłat bezpośrednich do podatków oraz udział podatków w kosztach całkowitych działalności gospodarstw rolnych. W celu określenia wielkości podatków oraz dopłat bezpośrednich

wykorzystano dane pochodzące z gospodarstw indywidualnych, które uczestniczą w systemie danych rachunkowości rolnej Polski FADN¹. W polu obserwacji FADN znajdują się gospodarstwa towarowe o określonej minimalnej wielkości ekonomicznej, które wytwarzają około 90% standardowej produkcji (SO). W przypadku Polski liczebność próby wynosi 12 100 gospodarstw rolnych, które reprezentują obszar całego kraju. Aby zrealizować określony cel badawczy, przyjęto, że na całkowitą wartość dopłat bezpośrednich składają się dopłaty do działalności inwestycyjnej (SE406) oraz dopłaty do działalności operacyjnej (SE605), które z kolei są sumą dopłat do działalności zwierzęcej (SE610), dopłat do działalności roślinnej (SE615), dopłat do rozwoju obszarów wiejskich (SE624), dopłat do zużycia pośredniego (SE625), dopłat do kosztów czynników zewnętrznych (SE626), płatności *decoupled* (SE630) oraz pozostałe dopłaty (SE699). Podatki obejmują swoim zakresem podatki i inne opłaty gospodarstwa rolnego (bez VAT gospodarstwa rolnego i podatków osobistych rolnika), a także podatki i inne opłaty od ziemi i budynków (SE390), natomiast na sumę kosztów całkowitych składają się koszty ogółem (koszty bezpośrednie, koszty ogólnogospodarcze, amortyzacja i koszty czynników zewnętrznych SE270) powiększone o wartość zapłaconych podatków. Zastosowaną metodą badawczą była analiza porównawcza odnosząca się do relacji podatków i dopłat bezpośrednich. Przedstawiony materiał został opracowany przy wykorzystaniu podstawowych metod statystyki opisowej. Zaprezentowane wyniki uwzględniają wartości średnie ważone dla gospodarstw rolnych pogrupowanych według klas wielkości ekonomicznej oraz typów rolniczych. Opracowanie ma charakter analizy dynamicznej wykonanej dla lat 2004–2013. Ostatni rok analizy – 2013 – dotyczy ostatniego roku, dla którego publikowane są wyniki FADN².

2. Istota obciążeń podatkowych w gospodarstwie rolnym

Obecnie systemy podatkowe funkcjonujące w Unii Europejskiej, a tym bardziej te, które dotyczą rolnictwa, nie są jednolite. W dostępnej literaturze z tego zakresu (Ogrodnik, 2009, s. 108; Pawłowska-Tyszko, Kulawik, Lelong, Soliwoda, 2013, s. 15; Andersen, Asheim, Mittenzwei, Veggeland, 2002, s. 99) przedstawiane są różne poglądy na temat tego, co powinno być podstawą opodatkowania w rolnictwie. Przyjmuje się kilka możliwości, dzięki którym zostanie określone obciążenie fiskalne gospodarstwa rolnego. Zaliczyć do nich można przede wszystkim metody ustalenia podatku na podstawie

¹ FADN (Farm Accountancy Data Network) to europejski system zbierania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych.

² Procedura weryfikacji (na poziomie doradcy rolnego, dalej instytucji realizującej Polski FADN – IERiGŻ–PIB i ostatecznie Komisji Europejskiej) danych rejestrowanych przez gospodarstwa rolne we wszystkich 28 krajach Unii Europejskiej powoduje opóźnienia w publikacji danych. Dane standardowe publikowane przez Komisję Europejską prezentowane są dla wszystkich krajów Unii w euro. Prowadzenie w niniejszy artykule analiz i prezentacja wyników dla polskich gospodarstw w euro uzasadnione są faktem możliwości dalszego porównywania wyników z innymi krajami Unii. W interpretacji wyników trzeba jednak mieć na uwadze pewien wpływ wahań kursu.

wartości gruntu, powierzchni gruntu, metodę opartą na koncepcji dochodu oraz na koncepcji wysokości czynszu dzierżawnego. Wynika z tego, że gospodarstwa rolne mogą określić wysokość płaconych przez siebie podatków na podstawie dwóch kryteriów: wyników, jakie osiągają w toku prowadzonej działalności, lub na podstawie posiadanych zasobów ziemi (Felis, 2015, s. 24). Unia Europejska, mimo iż posiada jednolity rynek, na którym może dochodzić do swobodnego przepływu ludzi, towarów, usług i pieniędzy, nie ma określonych warunków i systemu wspólnej polityki podatków bezpośrednich. W wielu krajach należących do Wspólnoty, gdzie występuje wysoki poziom rozwoju działalności rolniczej, prowadzący gospodarstwo rolne objęci są zasadami obowiązującymi w głównym systemie podatkowym, gdzie o wysokości płaconego podatku decyduje uzyskiwany dochód (Kisiel, Idźkowiak, 2014, s. 64).

Zupełnie odmienna sytuacja występuje w rolnictwie polskim. Ta gałąź gospodarki narodowej podlega odrębnym rozwiązaniom podatkowym. Polscy rolnicy zobowiązani są do płacenia między innymi podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od działów specjalnych produkcji rolniczej, podatku od nieruchomości, podatków od środków transportu, podatku od spadków i darowizn oraz podatku od towarów i usług. Jednak największą konstrukcją podatkową, którą obciążone są gospodarstwa rolne, stanowi podatek rolny, którego wielkość w strukturze obciążeń fiskalnych wynosi około 87% wszystkich płaconych podatków (Mądra, 2009, s. 179). Są nim objęte wszystkie grunty, które zostały sklasyfikowane w ewidencji gruntów i budynków jako te, które można uznać za grunty rolne lub grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych z wyjątkiem gruntów zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej innej niż działalność rolnicza (Ustawa, 1984), a jego wartość wynosi od 1 ha przeliczeniowego w gospodarstwach rolnych (o łącznej powierzchni powyżej 1 ha) równowartość 2,5 kwintala żyta, zaś od 1 ha gruntów niestanowiących gospodarstw rolnych – równowartość pieniężną 5 kwintali żyta. Polscy rolnicy wyłączeni są jednak z obowiązku opłacania podatku dochodowego od osób fizycznych, a ta odrębność względem innych grup zawodowych tworzy mechanizm uprzywilejowania rolnictwa. Jest to swoiste odstępstwo od zasady powszechności dotyczącej tego obciążania fiskalnego, co w konsekwencji stwarza negatywne skutki finansowe, społeczne i gospodarcze (Pieczonka, 2012, s. 182).

Taka sytuacja podatkowa nie wpływa pozytywnie na modernizację polskiego rolnictwa, nie daje bodźców do inwestowania, nie preferuje rolników, którzy chcą rozpocząć prowadzenie działalności, oraz tych, których działalność prowadzona jest na małą skalę, a przede wszystkim przyczynia się do zmniejszania się dochodów budżetowych (Pawlak, Paszko, Wróblewska 2013, s. 327). Dlatego tak często przytaczane są argumenty dotyczące zastąpienia podatku rolnego podatkiem dochodowym. Dzięki odpowiednio stworzonemu i skonstruowanemu systemowi podatkowemu możliwe byłoby wpływanie na lokalizację, kierunki i strukturę produkcji, na aktywizację gospodarczą określonych regionów w Polsce, intensyfikację produkcji czy na jeszcze efektywniejsze wykorzystanie czynników produkcji (Forfa, 2011, s. 100). Dlatego też wprowadzenie do polskiego systemu podatkowego rozwiązania w postaci podatku dochodowego płaconego przez rolników

zintegruje społeczeństwo i wpłynie na poprawę poczucia sprawiedliwości pomiędzy uczestnikami gry rynkowej (Klamut, 2014, s. 17).

3. Dopłaty bezpośrednie jako istotny element dochodu gospodarstwa rolnego

Problem dochodów, jakie uzyskują prowadzący gospodarstwo rolne, znajduje się w sferze rozważań związanych z teorią ekonomii, szczególnie tą zajmującą się ekonomiką rolnictwa. Wpływa na to fakt, iż sytuacja ekonomiczna podmiotów prowadzących gospodarstwa rolne oraz ich warunki życia są znacznie gorsze niż ludności nierolniczej (Smolarski, 2016, s. 71). Dlatego też od początku procesów integracyjnych w Europie dużą wagę przywiązywano do sektora żywnościowego, głównie z tego powodu, że produkcja rolnicza nie powinna być uzależniona tylko przez działające swobodnie mechanizmy rynkowe. Stwierdzono zatem, że rolnictwo pozostawione bez wsparcia ze strony polityki rolnej w konfrontacji z dobrze funkcjonującym wolnym rynkiem osłabi się. Stąd też pojawiła się koncepcja szeroko rozumianej interwencji. Idea ta wynikała poniekąd z pozycji, jaką posiadało rolnictwo w poszczególnych krajach, było one bowiem traktowane jako najsłabsze ogniwo w gospodarce (Czyżewski, Henisz-Matuszczak, 2006, s. 121).

Początkowo we Wspólnocie wysokość udzielanych dopłat zależna była od zdolności produkcyjnej, co w praktyce oznaczało, iż największe wsparcie otrzymywały gospodarstwa najsilniejsze i największe ekonomicznie (Czubak, Poczta, Sadowski, 2011, s. 62). W roku 1992 w ramach reformy Mac Sharry'ego dotyczącej działania WPR w aspekcie interwencji publicznej wsparcie dla gospodarstw rolnych przyjęło formę dopłat bezpośrednich jako podstawowego narzędzia wspierania dochodów producentów rolnych Unii Europejskiej. Z czasem kolejne zmiany systemu uzależniły wysokość wsparcia finansowego od przestrzegania przez producentów rolnych norm środowiskowych, dobrostanu zwierząt i jakości żywności, co sprawiło, że dopłaty bezpośrednie zaczęły obok funkcji wspierania rolniczych dochodów pełnić także rolę opłaty za dostarczanie społeczeństwu dóbr publicznych. Dlatego też wsparcie, jakie otrzymują europejscy i polscy rolnicy w wyniku transferów dopłat bezpośrednich, w znaczący sposób wpływa na zwiększanie się wartości osiąganego produktu, ale także na dochód, jaki osiąga prowadzący gospodarstwo rolne.

W pierwszych 8 latach polskiej obecności w strukturach Unii Europejskiej dopłaty bezpośrednie stanowiły niemal 45% wszystkich płatności, które pochodziły z budżetu Wspólnoty, a które dotyczyły działań mających na celu rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich (Kutkowska, Berbeka, 2016, s. 119). Natomiast w 2015 roku ten odsetek stanowił już ponad 60% (MRiRW, 2015). Do 2015 roku podmiotom zajmującym się produkcją rolną wypłacono kwotę 128 mln zł w ramach płatności bezpośrednich, co w istotny sposób wpłynęło na osiągnięte przez nie dochody. W latach 2004–2009 ich udział w tworzonego dochodzie wynosił przeciętnie 48,5% (Zawadzka, Strzelecka, Szafraniec-Siluta, 2013,

s. 398), natomiast w kolejnych latach analizy (2010–2014) już prawie 62,6% (Wyniki..., 2014). Jednak oprócz funkcji związanych z tworzeniem dochodu należy pamiętać, że wsparcie bezpośrednie trafiające do rolnictwa ma za zadanie również rekompensować stale rosnące koszty produkcji w rolnictwie, wpływać na modernizację gospodarstw, na wykorzystywanie przez nie nowych technologii, czyli ma doprowadzić do sytuacji szybszego rozwoju gospodarstw rolnych w porównaniu do innych podmiotów gospodarki celem poprawienia konkurencyjności i efektywności działania (Marks-Bielska, Babuchowska, 2009, s. 135).

4. Wyniki badań

W pierwszym etapie badań analiza dotyczyła dopłat bezpośrednich. W tabeli 1 przedstawiono informacje dotyczące wysokości dopłat bezpośrednich, które otrzymywały gospodarstwa rolne od początku funkcjonowania Polski w strukturach Unii Europejskiej aż do 2013 roku. W celu analizy zostały one podzielone zgodnie z terminologią stosowaną w FADN według wielkości ekonomicznej oraz typu gospodarstwa rolnego.

Tabela 1. Dopłaty bezpośrednie w latach 2004–2013 (euro/ha)

Wyszczególnienie	Rok									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego										
2–8 tys. euro	129	150	253	278	333	340	375	336	316	342
8–25 tys. euro	132	139	228	231	286	297	330	344	322	331
25–50 tys. euro	127	132	218	219	278	280	315	332	313	326
50–100 tys. euro	129	132	207	215	280	279	313	327	309	327
100–500 tys. euro	127	132	185	201	251	274	305	319	303	315
≥ 500 tys. euro	125	122	163	171	209	247	287	290	290	305
Typ gospodarstwa rolnego										
Uprawy polowe	128	133	189	201	270	292	320	319	307	326
Uprawy ogrodnicze	102	120	190	197	252	268	320	485	308	328
Uprawy trwałe	90	89	149	183	243	264	295	320	333	353
Krowy mleczne	138	130	227	239	277	278	323	335	315	329
Chów zwierząt w systemie wypasowym	135	126	279	253	299	292	347	369	352	356
Zwierzęta ziarnożerne	127	149	230	231	279	290	333	325	308	329
Mieszane	129	143	232	243	293	296	328	330	312	321

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Pomiędzy rokiem 2004 a 2010 zarówno w gospodarstwach sklasyfikowanych według typów prowadzonej produkcji rolnej, jak i wielkości ekonomicznej obserwowany był systematyczny wzrost otrzymywanych dopłat bezpośrednich. Wynikało to między innymi z zastosowania zasady stopniowego dochodzenia do pełnych płatności. Pomiędzy skrajnymi latami analizy w gospodarstwach rolnych najmniejszych (2–8 tys. euro) wartość otrzymanego wsparcia wzrosła ponad 2,7 raza, a w gospodarstwach największych (powyżej 500 tys. euro) 2,4 raza. Tendencja wzrostowa dotyczyła gospodarstw we wszystkich wydzielonych typach działalności. Największy, bo niemal 4-krotny wzrost dopłat dotyczył gospodarstw specjalizujących się w uprawach trwałych.

Na wysokość kosztów ponoszonych przez indywidualne gospodarstwa rolne duży wpływ mają płacone przez nie podatki. W tabeli 2 przedstawiono wysokość podatków płaconych przez gospodarstwa rolne w latach 2004–2013. Analogicznie jak w przypadku dopłat zostały one podzielone zgodnie z terminologią stosowaną w FADN.

Tabela 2. Podatki w latach 2004–2013 (w euro)

Wyszczególnienie	Rok									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego										
2–8 tys. euro	98	120	112	125	167	131	104	113	155	163
8–25 tys. euro	160	187	173	201	279	196	159	164	235	268
25–50 tys. euro	283	339	316	355	486	340	263	278	400	430
50–100 tys. euro	497	588	550	603	819	574	423	437	674	717
100–500 tys. euro	1352	1977	1898	1971	2716	1539	1319	1344	1919	2037
≥ 500 tys. euro	7823	15 699	16 878	18 069	28 794	16 731	17 123	14 698	21 154	27 979
Typ gospodarstwa rolnego										
Uprawy polowe	442	600	564	631	946	516	416	427	602	647
Uprawy ogrodnicze	198	259	246	308	157	106	83	84	118	158
Uprawy trwałe	168	184	175	189	237	182	150	148	206	240
Krowy mleczne	131	154	155	169	236	180	148	169	236	253
Chów zwierząt w systemie wypasowym	106	143	139	162	252	268	184	161	231	321
Zwierzęta ziarnożerne	189	237	220	240	290	219	231	265	419	332
Mieszane	157	200	191	220	329	242	204	194	279	322

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Analizując wartość płaconych podatków przez gospodarstwa rolne uczestniczące w systemie FADN, można zauważyć, że największymi obciążeniami z tego tytułu są objęte gospodarstwa największe, czyli te, których wielkość ekonomiczna jest równa lub wyższa 500 tys. euro. Ich wysokość wynosiła 7,8 tys. euro w pierwszym roku analizy i niemal 30 tys. euro w roku ostatnim. Porównując te wartości do transferów fiskalnych ponoszonych przez gospodarstwa najmniejsze, można stwierdzić, że w 2013 roku ich wysokość była nieporównywalnie mniejsza niż w przypadku gospodarstw największych. Te różnice wynikają z faktu, że podział gospodarstw według ich wielkości ekonomicznej jest bardzo mocno skorelowany z arealem użytków rolnych, które są podstawą opodatkowania. Natomiast przy analizie ze względu na typ prowadzonego gospodarstwa rolnego zauważono, że największe obciążenia związane z podatkami występują w grupie zajmującej się uprawami polowymi. Podobnie jest to konsekwencją zajmowania przez nich największej powierzchni użytków rolnych. Należy również zwrócić uwagę na zmiany w wysokości płaconych podatków w roku 2008 oraz w latach 2012–2013, które związane są ze wzrostem wysokości płaconego podatku rolnego, który stanowi największą część obciążeń fiskalnych podmiotów prowadzących gospodarstwo rolne. Zostało to zaprezentowane w tabeli 3.

Tabela 3. Wysokość podatku rolnego w latach 2004–2013 (zł/miesiąc)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
86,43	94,18	69,7	88,8	145,3	139,5	85,25	94,1	185,45	189,65

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.infor.pl.

Celem przedstawienia relacji dopłaty–podatki było stwierdzenie, ile razy otrzymywane w ramach działań WPR dopłaty bezpośrednie przewyższają płacone przez prowadzących gospodarstwo rolne podatki.

Gospodarstwa znajdujące się w przedziale pomiędzy 2 a 8 tys. euro otrzymują dopłaty bezpośrednie, których wartość przewyższa średnio 17 razy płacone przez nie podatki. Ta sama relacja dla pozostałych gospodarstw podzielonych zgodnie z wielkością ekonomiczną kształtuje się na poziomie 8–20 razy większych transferów pomocowych Unii Europejskiej w stosunku do transferów fiskalnych. Analogiczna sytuacja występuje, gdy rozpatrywane są gospodarstwa podzielone zgodnie z typem prowadzonej przez nie działalności rolniczej. W grupie gospodarstw, które zajmują się uprawami polowymi, wartość dopłat przewyższa średnio sumę płaconych podatków 13 razy, w podmiotach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych *circa* 10 razy, w uprawach trwałych 11 razy. Wśród rolników zajmujących się hodowlą krów mlecznych ta relacja wynosi aż 28, podobnie jak dla gospodarstw zajmujących się chowem zwierząt w systemie wypasowym, gdzie kształtuje się ona na poziomie, przy którym dopłaty przewyższają podatki aż 21-krotnie. Dla gospodarstw z produkcją mieszaną ten stosunek średnio wynosi 11. Wart podkreślenia jest fakt zmniejszenia się tych relacji w roku 2012 i 2013. Wynika to

z faktu, który został już zaprezentowany wcześniej, a który dotyczył wzrostu wartości płaconego podatku rolnego. Pomiędzy rokiem 2011 a 2012 doszło bowiem do wzrostu wartości tego transferu publicznego o 91 zł, czyli o 97 p.p. przy analizie rokrocznej. Taka relacja utrzymywała się także w ostatnim roku analizy.

Tabela 4. Relacja dopłat bezpośrednich do podatków w latach 2004–2013 (euro)

Wyszczególnienie	Rok									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego										
2–8 tys. euro	9,4	9,7	17,6	18,0	16,8	19,7	28,3	23,8	16,9	16,9
8–25 tys. euro	11,3	10,8	19,2	17,7	16,5	20,1	27,6	28,4	18,8	18,5
25–50 tys. euro	12,4	11,4	20,4	18,6	18,1	22,2	31,9	31,8	21,2	20,4
50–100 tys. euro	12,2	11,0	18,9	17,7	17,8	22,6	34,3	34,4	21,6	21,1
100–500 tys. euro	9,7	7,9	11,5	11,4	11,0	18,2	24	24,7	16,6	15,3
≥ 500 tys. euro	7,8	5,1	6,7	6,2	6,2	9,2	10,7	12,6	8,5	7,5
Typ gospodarstwa rolnego										
Uprawy polowe	10,0	8,2	12,6	11,6	11,0	14,6	20,0	19,5	13,6	13,1
Uprawy ogrodnicze	2,0	2,0	3,4	3,6	8,8	11,1	17,6	27,5	12,0	12,6
Uprawy trwałe	4,4	3,9	6,9	8,9	9,4	12,6	17,2	18,4	14,6	13,9
Krowy mleczne	16,4	15,0	26,7	26,7	23,2	30,5	44,1	42,2	28,1	27,6
Chów zwierząt w systemie wypasowym	14,8	13,5	27,4	24,9	20,9	22,3	35,5	38,4	26,1	21,1
Zwierzęta ziarnożerne	10,7	10,6	18,2	16,5	18	30,1	35,3	31,9	18,8	21,8
Mieszane	11,1	10,4	17,7	17,0	14,8	19,1	24,7	26,2	17,5	16,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Ostatnią z analizowanych relacji jest ta dotycząca udziału podatków w kosztach całkowitych ponoszonych przez gospodarstwa rolne.

Płatności związane z obciążeniami fiskalnymi, które obejmują swoim zakresem podatki (bez VAT gospodarstwa rolnego i podatków osobistych rolnika) i inne opłaty od ziemi i budynków, stanowią marginalny udział w całkowitej sumie kosztów, jakie ponoszone są w związku z prowadzeniem gospodarstwa rolnego. Wahają się one pomiędzy 0,7 a 2,2% dla wszystkich gospodarstw, które klasyfikowane są według wielkości ekonomicznej, i w przedziale 0,3–2,7% dla podmiotów zajmujących się produkcją rolniczą, które zostały poszeregowane według typu prowadzonego gospodarstwa rolnego. Należy również zauważyć, że wpływ rolnika na zmianę wysokości płaconych podatków jest niewielki, gdyż są one ustalane przez instytucje państwowe i musi on zaakceptować ich poziom.

Tabela 5. Udział podatków w kosztach całkowitych (%)

Wyszczególnienie	Rok										
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego											
2–8 tys. euro	1,8	1,9	1,7	1,7	1,9	2,2	1,6	1,6	2,0	2,2	
8–25 tys. euro	1,5	1,5	1,4	1,4	1,6	1,7	1,3	1,2	1,6	1,6	
25–50 tys. euro	1,1	1,3	1,1	1,1	1,2	1,3	0,9	0,9	1,1	1,2	
50–100 tys. euro	1,0	1,1	1,0	1,0	1,1	1,1	0,7	0,7	0,9	1,0	
100–500 tys. euro	0,9	1,1	1,1	1,0	1,0	0,9	0,8	0,7	0,9	0,9	
≥ 500 tys. euro	1,2	1,7	1,6	1,5	1,7	1,5	1,4	1,1	1,4	1,7	
Typ gospodarstwa rolnego											
Uprawy polowe	2,1	2,3	2,1	2,1	2,5	2,7	2,0	1,8	2,4	2,5	
Uprawy ogrodnicze	0,6	0,7	0,8	0,7	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	
Uprawy trwałe	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	0,8	0,8	1,0	1,1	
Krowy mleczne	1,0	1,1	1,0	0,9	1,0	0,9	0,7	0,7	0,9	0,9	
Chów zwierząt w systemie wypasowym	1,7	1,7	1,5	1,4	1,8	1,9	1,4	1,3	1,6	2,0	
Zwierzęta ziarnożerne	0,6	0,8	0,7	0,6	0,6	0,3	0,3	0,3	0,5	0,3	
Mieszane	1,6	1,7	1,5	1,4	1,7	1,6	1,2	1,1	1,4	1,5	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Podsumowanie i wnioski

Wpływ polityki rolnej na funkcjonowanie współczesnego rolnictwa europejskiego był i nadal jest znaczący. Na przykładzie Polski widać, że udział dopłat w tworzonym przez gospodarstwa rolne dochodzie jest bardzo wysoki. W ocenie tego zjawiska można uznać za pozytywny fakt (choć nie zostało to zbadane w analizie), że dopłaty umożliwią współfinansowanie modernizacji gospodarstw i wpływają na standard życia rodzin rolniczych. Z drugiej jednak strony rosnący udział wsparcia w dużym stopniu uzależnia sytuację ekonomiczną (i produkcyjną) gospodarstw rolnych od działań polityki rolnej. Analiza relacji transferów do rolnictwa a obciążeń podatkowych wykazała, że wartość dopłat bezpośrednich była kilkunastokrotnie wyższa aniżeli kwota podatków. Dopłaty bezpośrednie niemal 10-krotnie, a w niektórych latach nawet 20-krotnie przewyższają płacone podatki, co szczególnie widoczne jest w gospodarstwach mniejszych i średnich. Warto też wskazać, że udział podatków w sumie kosztów ogółem jest niewielki.

Bibliografia

- Andersen, F., Asheim, L., Mittenzwei, K., Veggeland, F. (2002). Taxation of Agriculture in Selected Countries. *Norwegian Agricultural Economics Research Institute*, 56.
- Czubak, W., Poczta, W., Sadowski, A. (2011). Wpływ proponowanej reformy systemu dopłat bezpośrednich po 2013 roku na sytuację polskiego rolnictwa. *Wies i Rolnictwo*, 4 (153), 61–82.
- Czyżewski, A., Henisz-Matuszczak, A. (2006). *Rolnictwo Unii Europejskiej i Polski*. Poznań: Wyd. AE w Poznaniu.
- Felis, P. (2015). Uwarunkowania funkcji fiskalnej podatku rolnego. *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich*, 102 (2), 23–35.
- Forfa, M. (2011). Obciążenie fiskalne gospodarstw rolniczych w zależności od wielkości ekonomicznej oraz typu rolniczego. *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, 92, 89–101.
- http://ec.europa.eu/agriculture/rica/database/consult_std_reports_en.cfm (20.02.2017).
- <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa/Platnosci-bezosrednie> (21.02.2017).
- Kiryłuk-Dryjska, E., Bear-Nawrocka, A. (2014). *Polityka rolna Unii Europejskiej, kierunki zmian i konsekwencje dla rolnictwa polskiego*. Poznań. Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu.
- Kisiel, R., Idźkowiak, K. (2014). System opodatkowania rolnictwa w Polsce oraz w wybranych krajach Unii Europejskiej. *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Polityki Europejskie, Finanse i Marketing*, 12 (61), 64–78.
- Klamut, E. (2014). Obowiązek ewidencji i opodatkowanie działalności gospodarstw rolnych. *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, 108, 17–31.
- Krzyżanowski, J.T. (2009). *Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia*. Warszawa: Wyd. SGGW.
- Kutkowska, B., Berbeka, T. (2016). Zróżnicowanie dochodów rolniczych gospodarstw indywidualnych po wprowadzeniu nowego systemu dopłat bezpośrednich. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, 18 (5), 119–125.
- Marks-Bielska, R., Babuchowska, K. (2009). Wsparcie dochodów rolników w formie dopłat bezpośrednich. *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, 75, 135–148.
- Mądra, M. (2009). Obciążenia podatkiem rolnym indywidualnych gospodarstw rolnych. *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, 76, 175–186.
- MRIRW (2015). *Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce*. Warszawa.
- Ogrodnik, D. (2009). Podatek rolny w krajach europejskich. *Zeszyty Ekonomiki Rolnictwa*, 3, 99–111.
- Pawlak, J., Paszko, D., Wróblewska, W. (2013). Podatek rolny a podatek dochodowy – wysokość obciążeń podatkowych indywidualnych gospodarstw rolnych. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, 15 (4), 327–332.

- Pawłowska-Tyszko, J., Kulawik, J., Lelong, P., Soliwoda, M. (2013). *Systemy podatkowe w Unii Europejskiej*. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Pieczonka, J. (2012). Wpływ formy opodatkowania dochodów rolniczych na sytuację ekonomiczną indywidualnego gospodarstwa rolnego (próba symulacji w odniesieniu do gospodarstwa z powiatu opolskiego). *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 3 (25), 181–193.
- Ustawa z 15.11.1984 o podatku rolnym. Dz.U. nr 52, poz. 268.
www.infor.pl (22.02.2017).
- Wyniki standardowe polskiego FADN 2014. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Zawadzka, D., Strzelecka, A., Szafraniec-Siluta, E. (2013). Znaczenie dopłat do działalności operacyjnej w tworzeniu dochodu rodzinnego gospodarstwa rolnego w Polsce. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, 15 (3), 396–401.

**THE RATIO OF TAXES AND DIRECT PAYMENTS
TO INDIVIDUAL AGRICULTURAL FARMS IN POLAND 2004–2013
ON THE BASIS OF FADN (FARM ACCOUNTANCY DATA NETWORK)**

Keywords: taxes of farms, direct payments, finance farms, accounting, agriculture, farming in Poland

Summary. Realization of national and UE agricultural policy, exemplified by mechanisms like taxes and direct payments, is extremely important from point of view functioning Polish agriculture and its competitiveness. Direct payments constitute an increasing part of farm incomes and participate largely in financing modernization. On the other hand, tax charges are dramatically smaller and less significant. The article presents the results of studies related to determination of the ratio that exist between the received direct payment and taxes. Their share in total cost of running a farm was determined as well.

Translated by Katarzyna Ługowska

Cytowanie

Czubak, W., Krzysztofiak, P., Szalaty, N. (2017). Relacja podatków i dopłat bezpośrednich w indywidualnych gospodarstwach rolnych w Polsce w latach 2004–2013 na podstawie danych FADN. *Ekonomiczne Problemy Usług*, 2 (127), 85–96. DOI: 10.18276/epu.2017.127-08.